

Samhällskunskap

Lag och rätt

BEDÖMNINGSANVISNINGAR TILL BEDÖMNINGSSTÖD I ÅRSKURS 4-6

Prov som återanvänds av Skolverket omfattas av sekretess enligt 17 kap. 14§ offentlighets- och sekretesslagen.

Detta prov återanvänds av Skolverket t.o.m 2022-01-30

Lag och rätt

Skolverket

Innehåll

Inledning	sid. 2
1. Allmän information	sid. 3
2. Bedömningsanvisningar	sid. 5
Uppgift 1 Lagar och regler	sid. 5
Uppgift 2 Från brott till straff	sid. 8
Uppgift 3 Konsekvenser av fängelsestraff	sid. 9
Uppgift 4 Människor som begår brott	sid. 12
Uppgift 5 Fängelse eller böter	sid. 16
Uppgift 6 Brotts och straff	sid. 20
Uppgift 7 Ett rättssäkert samhälle	sid. 21
3. Hur kan resultatet tolkas och återkopplas till eleverna?	sid. 24
4. Formulär för sammanställning av elevresultat	sid. 26
Formulär för sammanställning på gruppnivå	sid. 27

Inledning

Det här häftet ska användas vid bedömningen av uppgifterna som ingår i häftet *Lag och rätt* i samhällskunskap för grundskolans årskurser 4-6. Häftet består av 4 kapitel. Inledningsvis finns information om bedömningen av häftet *Lag och rätt* (kapitel 1). Sedan följer anvisningar hur bedömningen av de enskilda uppgifterna ska gå till (kapitel 2). Därefter finns ett kapitel med underlag och exempel på hur resultatet kan återkopplas till eleverna (kapitel 3). Det avslutande kapitlet innehåller kopieringsunderlag (kapitel 4).

1. Allmän information

Bedömningsstödet är konstruerat för att bedöma elevernas kunskaper i relation till kunskapskraven i årskurs 6. Beskrivningen av progressionen i uppgifterna och exemplen på elevprestationer utgår från kunskapskraven i samhällskunskap i årskurs 6. Bedömningsstödet är avsett att användas i årskurserna 4-6. För ytterligare information om hur bedömningsstödet kan användas i årskurs 4 och 5 se Lärarinformationen.

Bedömningsstödet koppling till kursplanen

Uppgifterna i häftet *Lag och rätt* ska kunna genomföras på 60 minuter. Häftet *Lag och rätt* prövar förmågan att analysera samhällsstrukturer och specifikt de rättsliga strukturerna. Det finns även uppgifter som prövar elevens förmåga att undersöka samhällsfrågor. Samhällsfrågorna tar sin utgångspunkt i den rättsliga strukturen. Under rubrikerna nedan presenteras vilken förmåga, vilket centralt innehåll och vilken del av kunskapskraven som eleven får möjlighet att visa kunskaper inom genom elevhäftet *Lag och rätt*.

Förmågor:

- Analysera samhällsstrukturer med hjälp av samhällsvetenskapliga begrepp och modeller.
- Analysera och kritiskt granska lokala, nationella och globala samhällsfrågor ur olika perspektiv

Centralt innehåll:

- Samhällets behov av lagstiftning, några olika lagar och påföljder samt kriminalitet och dess konsekvenser för individen, familjen och samhället.
- De mänskliga rättigheterna, deras innebörd och betydelse

Kunskapskrav:

Eleven har **grundläggande/goda/mycket goda** kunskaper om olika samhällsstrukturer. Eleven visar det genom att undersöka hur sociala, mediala, rättsliga, ekonomiska och politiska strukturer i samhället är uppbyggda och fungerar och beskriver då **enkla/förhållandevis komplexa/komplexa** samband inom olika samhällsstrukturer. I beskrivningarna kan eleven använda begrepp på ett **i huvudsak/relativt väl /väl** fungerande sätt.

Eleven kan undersöka elevnära samhällsfrågor ur något perspektiv, och beskriver då **enkla/förhållandevis komplexa/komplexa** samband med enkla och **till viss del/utvecklade och relativt väl/välutvecklade och väl** underbyggda resonemang. Eleven värderar och uttrycker olika ståndpunkter i elevnära samhällsfrågor med **enkla/utvecklade/välutvecklade** resonemang och **till viss del/relativt väl/väl** underbyggda argument.

Läsanvisning och principer för bedömning i bedömningsstödet

Häftet *Lag och rätt* består av uppgifter med slutna svarsformat och uppgifter med öppna svarsformat. Uppgifterna med slutna svarsformat besvarar eleven genom att till exempel kryssa i en ruta eller sätta in rätt ord i en lucka i en text och uppgifter med öppna svarsformat besvarar eleven med en egen text.

I bedömningsanvisningen anges de korrekta svaren till respektive uppgift med slutet svarsformat. Läraren bedömer uppgiften genom att räkna samman antalet korrekta svar, och de kvaliteter som antalet korrekta svar motsvarar visas i en tabell för respektive uppgift. I sammanräkningen kan en elev inte få minus för felaktigt svar.

Bedömningsanvisningen för en uppgift med öppet svarsalternativ börjar med att formulera uppgiften så som den ser ut i elevhäftet. Efter uppgiftsformuleringen visas vilken del av kunskapskraven som uppgiften bedöms utifrån. Sedan följer de bedömningsaspekter som används vid bedömningen. Bedömningsaspekterna sammanfattar vad läraren ska fästa avseende vid i bedömningen av respektive uppgift. I matrisen redovisas hur dessa aspekter ska fullföljas för att de olika nivåer som elevsvaren kan nå ska uppfyllas. För att ett elevsvar ska anses motsvara en viss kvalitet måste alla de bedömningsaspekter som återfinns i matrisen vara uppfyllda. För att exemplifiera de olika nivåerna återfinns också autentiska elevsvar med en kommentar till varje elevsvar. Till vissa uppgifter återfinns också exempel på relevanta orsaker/anledningar/konsekvenser etc. i förhållande till uppgiften. Dessa exempel ska inte ses som en komplett lista utan snarare som ett stöd för läraren att hitta nivån.

Formulär för sammanställning av elevresultat

I slutet av bedömningsanvisningen finns ett formulär för sammanställning av elevresultat som kopieringsunderlag. Det finns även ett formulär för sammanställning på gruppnivå. Båda dessa kan användas av läraren för att skapa sig en uppfattning av elevernas och klassens/gruppens visade kunskapsnivå.

2. Bedömningsanvisningar

Uppgift 1 Lagar och regler

Formulering av uppgiften

På olika platser i samhället finns det regler, men det finns också lagar. Det finns flera olika skillnader mellan regler och lagar.

Beskriv så utförligt du kan skillnader (1-2 st.) mellan regel och lag!

Bedömningen utgår från följande del av kunskapskraven:

Eleven har **grundläggande/goda/mycket goda** kunskaper om olika samhällsstrukturer. Eleven visar det genom att undersöka hur sociala, mediala, rättsliga, ekonomiska och politiska strukturer i samhället är uppbyggda och fungerar och beskriver då **enkla/förhållandevis komplexa/komplexa** samband inom olika samhällsstrukturer. I beskrivningarna kan eleven använda begrepp på ett **i huvudsak/relativt väl/väl** fungerande sätt.

Bedömningsaspekter och progression

I vilken utsträckning eleven:

- beskriver skillnader mellan regel och lag
- förtydligar skillnader med fakta eller exempel

Enkla samband	Förhållandevis komplexa samband	Komplexa samband
<ul style="list-style-type: none">• Svaret beskriver en relevant skillnad mellan regel och lag	<ul style="list-style-type: none">• Svaret beskriver minst två relevanta skillnader mellan regel och lag• En av skillnaderna förtydligas med fakta eller exempel	<ul style="list-style-type: none">• Svaret beskriver minst två relevanta skillnader mellan regel och lag• Minst två av skillnaderna förtydligas med fakta eller exempel
Exempel på relevanta skillnader <ul style="list-style-type: none">• Skillnader mellan konsekvenser av regelbrott och konsekvenser av lagbrott• Skillnader i vilka sammanhang och vilka som omfattas av regler samt vilka sammanhang och vilka som omfattas av lagar; regler gäller några, lagar gäller i hela samhället• Skillnade i hur regler uppkommer och beslutas och hur lagar uppkommer och stiftas		

Enkla samband

- Svaret beskriver **en** relevant skillnad mellan regel och lag

Exempel på elevsvar som visar på enkla samband

Skillnaden mellan en regel och en lag en regel kan vara att man inte får använda mobil på lektionstid det gäller inte i hela samhället. Men en lag gäller hela samhället och står i lagboken.

Bedömningskommentar:

Svaret visar tydligt på att en regel gäller en viss grupp medan en lag gäller i hela samhället.

Förhållandevis komplexa samband

- Svaret beskriver **minst två** relevanta skillnader mellan regel och lag
- **En** av skillnaderna förtydligas med fakta eller exempel

Exempel på elevsvar som visar på förhållandevis komplexa samband

En lag står i lagboken det gör inte en regel. Om man bryter mot en lag så begår man ett brott men om man bryter mot en regel så är det värsta som kan hända att man får kvarsittning. Regler är olika på vart man är det är t.ex. inte likadana regler på varje skola men det är samma lagar i hela Sverige. Man kan hamna i fängelse om man bryter mot en lag.

Bedömningskommentar:

Två skillnader tas upp. Dels att brott mot regler och lagar renderar olika straff. Detta utvecklas genom att det ges exempel på olika straff och det betonas att lagbrott är allvarigare. Dels lyfts det fram att det kan vara olika regler på olika skolor men lagar gäller hela samhället. Det senare förtydligas inte.

Komplexa samband

- Svaret beskriver **minst två** relevanta skillnader mellan regel och lag
- **Minst två** av skillnaderna förtydligas med fakta eller exempel

Exempel på elevsvar som visar på komplexa samband

Skillnad på en regel och en lag är: en lag är något som gäller t.ex. hela Sverige, så vars man än är i landet så gäller samma saker. En lag står även i lagboken som riksdagen har bestämt. Om man bryter mot en lag så blir det ett straff t.ex. fängelse. Regel: en regel är som en lag fast "mindre". Regler finns i bland annat skolor, att man inte får ha tuggummi. Men olika regler kan skilja sig från skola till skola, om man bryter mot en regel så blir inte straffet lika "stort" som om man bryter mot en lag.

Bedömningskommentar:

Två tydliga skillnader tas upp. Dels att lagar gäller i hela samhället men det gör inte regler samt skillnaden i "tyngd" mellan lagar och regler. Båda dessa spår förtydligas med hjälp av fakta eller exempel. Lagar gäller hela landet eftersom riksdagen har bestämt det, medan regler gäller olika grupper och kan variera grupper emellan. Lagar ger hårdare straff där fängelse nämns medan regler tydligt beskrivs som mindre tunga att bryta mot.

Uppgift 2 Från brott till straff

Formulering av uppgiften och rätta svar

I berättelsen nedan får du reda på vad som hände med Stefan som rånade affären.

Några ord saknas. Sätt in följande ord på rätt plats i berättelsen! Varje ord ska bara användas en gång. Alla ord ska inte användas.

Stefan som rånade affären greps sedan av **polisen**.

Efter att han blivit gripen fick han sitta **häktad**, vilket innebar att han fick sitta inlåst medan utredningen fortsatte. När utredningen var färdig blev Stefan **åtalad**.

Senare genomfördes en **rättegång** där man gick igenom polisens utredning av brottet. Den som skulle bevisa att mannen var skyldig kallas **åklagare**.

Stefan fick hjälp av en **advokat** för att försvara sig och berätta sin version av det som hänt. Personalen i butiken kallades som **vittne**, vilket betyder att hon fick komma och berätta vad hon sett och upplevt.

Till slut bestämdes vilket straff Stefan skulle få, detta kallas att han blev **dömd**. Det är **domaren** som berättar vad straffet blir.

Bedömningen utgår från från följande del av kunskapskraven:

Eleven har **grundläggande/goda/mycket goda** kunskaper om olika samhällsstrukturer. Eleven visar det genom att undersöka hur sociala, mediala, rättsliga, ekonomiska och politiska strukturer i samhället är uppbyggda och fungerar och beskriver då **enkla/förhållandevis komplexa/komplexa** samband inom olika samhällsstrukturer. I beskrivningarna kan eleven använda begrepp på ett **i huvudsak/relativt väl/väl** fungerande sätt.

Progression i uppgiften

Uppgiften prövar hur komplexa samband eleven kan beskriva. Ju fler korrekta svar desto större bredd har eleven visat om den rättsliga strukturen i Sverige, vilket här innebär att sambanden blir mer komplexa. Antalet korrekta svar visar också på en mer fungerande begreppsanvändning

Antal rätt	Visar på
6-7	Enkla samband och förhållandevis fungerande begreppsanvändning
8-9	Förhållandevis komplexa samband och relativt väl fungerande begreppsanvändning

Uppgift 3 Konsekvenser av fängelsestraff

Formulering av uppgiften

Stefan som begick rånet i affären fick ett års fängelse som straff.

Hur kan fängelsestraffet påverka hans liv och hans familjs liv när han kommer ut igen? Beskriv 1-3 konsekvenser!

Bedömningen utgår från följande del av kunskapskraven:

Eleven kan undersöka elevnära samhällsfrågor ur något perspektiv, och beskriver då **enkla/förhållandevis komplexa/komplexa** samband med **enkla och till viss del/utvecklade och relativt väl/välutvecklade och väl** underbyggda resonemang.

Bedömningsaspekter och progression

I vilken utsträckning eleven:

- beskriver relevanta konsekvenser, för brottslingen eller hans familj, av att han dömts till och avtjänat fängelsestraff
- förtydligar konsekvenserna med fakta eller exempel

Enkla samband	Förhållandevis komplexa samband	Komplexa samband
<ul style="list-style-type: none">• Svaret beskriver minst en relevant konsekvens, för brottslingen eller hans familj, av att han dömts till och avtjänat fängelsestraff	<ul style="list-style-type: none">• Svaret beskriver minst två relevanta konsekvenser, för brottslingen eller hans familj, av att han dömts till och avtjänat fängelsestraff• Minst en konsekvens förtydligas med fakta eller exempel	<ul style="list-style-type: none">• Svaret beskriver minst tre relevanta konsekvenser, för brottslingen eller hans familj, av att han dömts till och avtjänat fängelsestraff• Minst två konsekvenser förtydligas med fakta eller exempel

Enkla samband

- Svaret beskriver **minst en** relevant konsekvens, för brottslingen eller hans familj, av att han dömts till och avtjänat fängelsestraff

Exempel på elevsvar som visar på enkla samband

Han kommer säkert förlora sitt jobb, då blir det svårt att få ett nytt jobb.

Bedömningskommentar:

Svaret beskriver en konsekvens; att mannen kan få svårigheter att få ett jobb. Svaret innehåller inga förtydliganden.

Förhållandevis komplexa samband

- Svaret beskriver **minst två** relevanta konsekvenser, för brottslingen eller hans familj, av att han dömts till och avtjänat fängelsestraff
- **Minst en** konsekvens förtydligas med fakta eller exempel

Exempel på elevsvar som visar på förhållandevis komplexa samband

Det kanske blev mycket svårare att försörja familjen och han kanske inte fått jobb än och deras barn kanske har svårt att skaffa vänner när de vet att hans/ hons pappa hade suttit i fängelse. Och om deras familj inte kan försörja sig så kan dem inte skaffa mat och kläder eller åka på semester.

Bedömningskommentar:

Svaret beskriver två konsekvenser: han får svårt att skaffa jobb och hans barn kan få svårt att skaffa vänner. Svårigheten med att få jobb utvecklas vidare när det förklaras att det resulterar i svårighet med försörjning och kläder samt att det då inte finns pengar för övrigt som semester.

Komplexa samband

- Svaret beskriver **minst tre** relevanta konsekvenser, för brottslingen eller hans familj, av att han dömts till och avtjänat fängelsestraff
- **Minst två** konsekvenser förtydligas med fakta eller exempel

Exempel på elevsvar som visar på komplexa samband

Stefan kanske blir mer försiktig av sig senare i hans liv. Han kanske har svårt att skaffa vänner för att fler folk kanske vet vem han är och försöker undvika honom. Familjen blir oroliga och kanske inte vågar bo med honom och barnen kan bli mobbade i skolan för deras pappa suttit i fängelset. Stefan kan också få svårt att skaffa jobb eftersom att han har en anmärkning i sitt brottsregister. Det kan göra att han måste leva på socialbidrag och det kan göra att han blir deprimerad. Då kan det leda till att han ger upp lite i sitt liv, d.v.s. har försökt och han lyckades inte så han tror att det inte är värt att försöka igen. Men framförallt så kommer han nog inte göra något som det här igen. Men eftersom att han försökte ta pengar så har antagligen inte så mycket pengar själv. Då kanske han inte kan köpa kläder och i värsta fall har han inte råd att köpa mat till familjen.

Bedömningskommentar:

Svaret beskriver flera konsekvenser, att han kanske får svårt att skaffa vänner, familjen blir orolig, svårare att få jobb, hans barn kan bli mobbade, ger upp lite i sitt liv. Flera konsekvenser förtydligas. Att han får svårare att skaffa vänner förtydligas med att fler vet vem han är och försöker undvika honom. Konsekvensen att familjen blir orolig förtydligas med att de kanske inte vågar bo med honom. Att han får svårare att skaffa jobb förtydligas genom att han har en anmärkning i brottsregistret och att det kan leda till försämrad ekonomi. Även konsekvensen att han ger upp lite i sitt liv förtydligas genom att han har försökt men inte lyckats vilket kan göra att han inte tycker det är värt att försöka igen. Elevens avslutning om att hans ekonomi förmodligen var dålig ses inte som en konsekvens utan snarare som en tänkbar förklaring till att han begick brottet.

Uppgift 4 Människor som begår brott

Formulering av uppgiften

Stefan som rånade affären dömdes till fängelse. Han började begå brott redan som tonåring och har suttit i fängelse flera gånger förut.

- a) Vad kan det bero på att en del människor börjar begå brott? Ge 1-2 orsaker!
- b) Vilka åtgärder kan samhället ta till för att minska risken att människor börjar begå brott? Beskriv 1-2 åtgärder och förklara hur dessa åtgärder kan hjälpa till för att minska risken att människor börjar begå brott!

Bedömningen utgår från följande del av kunskapskraven:

Eleven kan undersöka elevnära samhällsfrågor ur något perspektiv, och beskriver då **enkla/förhållandevis komplexa/komplexa** samband med **enkla och till viss del/utvecklade och relativt väl/välutvecklade och väl** underbyggda resonemang.

Bedömningsaspekter och progression

I vilken utsträckning eleven:

- beskriver relevanta orsaker till att människor börjar begå brott
- beskriver relevanta åtgärder som samhället kan ta till för att minska risken att människor börjar begå brott
- förtydligar åtgärdernas effekter med fakta eller exempel

Enkla samband med enkla och till viss del underbyggda resonemang	Förhållandevis komplexa samband med utvecklade och relativt väl underbyggda resonemang	Komplexa samband med välutvecklade och väl underbyggda resonemang
<ul style="list-style-type: none"> Svaret innehåller minst två relevanta orsaker till att människor börjar begå brott <p>eller</p> <ul style="list-style-type: none"> Svaret innehåller en relevant orsak till att människor börjar begå brott och en relevant åtgärd som samhället kan ta till för att minska risken att människor börjar begå brott 	<ul style="list-style-type: none"> Svaret innehåller minst två relevanta orsaker till att människor börjar begå brott Svaret innehåller minst två relevanta åtgärder som samhället kan ta till för att minska risken att människor börjar begå brott <p>eller</p> <ul style="list-style-type: none"> Minst en relevant åtgärd vars effekt förtydligas med fakta eller exempel 	<ul style="list-style-type: none"> Svaret innehåller minst två relevanta orsaker till att människor börjar begå brott Svaret innehåller minst två relevanta åtgärder som samhället kan ta till för att minska risken att människor börjar begå brott Minst en av åtgärdernas effekter förtydligas med fakta eller exempel

Exempel på relevanta orsaker till att människor börjar begå brott:

- Jobbig/ dålig uppväxt
- Ont om pengar
- Föräldrar som brustit i sitt föräldraskap
- Droger
- Gruppträck
- Arbetslöshet

Exempel på relevanta åtgärder för att förhindra brott:

- Utbilda fler poliser
- Hårdare straff
- Kontakta socialtjänst om någon mår dåligt, tidiga insatser
- Vårda t. ex. missbrukare
- Sysselsätta barn genom föreningar

Exempel på hur åtgärderna kan förtydligas

- Socialtjänsten kan hjälpa familjer som behöver hjälp med råd eller omplacera barn
- Fler poliser som cirkulerar fungerar avskräckande
- Fler föreningar och aktiviteter för ungdomar ger dem sysselsättning och håller dem borta från att begå brott
- Längre straff fungerar avskräckande, förvaring av brottslingar, sänder signaler till samhället
- Bidrag gör att människor har råd till det viktigaste i vardagen
- Jobb och utbildning sysselsätter unga och ger dem en chans att lyckas

Enkla samband med enkla och till viss del underbyggda resonemang

- Svaret innehåller **minst två** relevanta orsaker till att människor börjar begå brott eller
- Svaret innehåller **en** relevant orsak till att människor börjar begå brott och **en** relevant åtgärd som samhället kan ta till för att minska risken att människor börjar begå brott

Exempel på elevsvar som visar på enkla samband med enkla och till viss del underbyggda resonemang

Orsaker: Dom kanske har dåligt med pengar eller är drogberoende

Åtgärder: Man kan ge vård till dom som knarkar

Bedömningskommentar:

Svaret innehåller två relevanta orsaker: drogberoende och ont om pengar samt en relevant åtgärd: vård.

Förhållandevis komplexa samband med utvecklade och relativt väl underbyggda resonemang

- Svaret innehåller **minst två** relevanta orsaker till att människor börjar begå brott
 - Svaret innehåller **minst två** relevanta åtgärder som samhället kan ta till för att minska risken att människor börjar begå brott
- eller**
- Minst en** relevant åtgärd vars effekt förtydligas med fakta eller exempel

Exempel på elevsvar som visar förhållandevis komplexa samband med utvecklade och relativt väl underbyggda resonemang

Orsaker: Folk kan börja med brott som tånåringar kanske att deras mamma och pappa dricker knarkar man mår dåligt i stjälen man är inte så duktig i skolan man mobbas man har inte pengar måste man börja snatta och till sist åker man dit.

Åtgärder: Man plockar bort de från sin mamma och pappa som kanske inte är såna bra förebilder. Man kan gå psykolog och få hjälp.

Bedömningskommentar:

Svaret innehåller tre orsaker: föräldrar i missbruk, mobbning och dålig ekonomi. Svaret innehåller två åtgärder: omplacering av barn och psykologhjälp.

Komplexa samband med väl utvecklade och väl underbyggda resonemang

- Svaret innehåller **minst två** relevanta orsaker till att människor börjar begå brott
- Svaret innehåller **minst två** relevanta åtgärder som samhället kan ta till för att minska risken att människor börjar begå brott
- **Minst en** relevant åtgärd vars effekt förtydligas med fakta eller exempel

Exempel på elevsvar som visar komplexa samband med välutvecklade och väl underbyggda resonemang

Orsaker: Det kan bero på olika saker T.ex att uppfostran varit svår, hämd, de kan ha dålig ekonomi, fysisk sjuk, de kan själva utsatts för ett brott och känna att det var ingen som brydde sig och då börjar de förstöra för andra och de kan ha svårt att hänga med i skolan och inte fått något jobb och när man inte har något jobb får man inga pengar och då får man dålig ekonomi.

Åtgärder: Samhället måste se till att de flesta får en bra skolgång och de som har det svårt att hänga med i skolan att de får hjälp. Föräldrarna kan låta barnen vara med i fritidsaktiviteter som barnen är bra på för då finns det mindre chans att de blir ungdomsbrottslingar eftersom att de fick känna sig glada och lyckliga. Om samhället ser till att barn inte börjar bryta mot lagen finns det mindre risk att de blir kriminella sedan.

Bedömningskommentar:

Svaret innehåller flera relevanta orsaker t.ex. uppfostran, hämnd och dålig ekonomi. Svaret innehåller två relevanta åtgärder i och med bra skolgång och att delta i fritidsaktiviteter. Den senare åtgärden förtydligas med att om barn får syssla med något de är bra på blir de glada och då minskar risken att hamna snett och börja med brottsliga aktiviteter.

Uppgift 5 Fängelse eller böter

Formulering av uppgiften

Böter kan man få om brottet inte är grovt medan man kan få fängelse för grövre brott. Det finns alltså en gräns för när brottet anses vara så grovt att personen får sitta i fängelse. Tänk dig att man skulle höja gränsen för när man får fängelse så att färre personer hamnade i fängelse men fick höga böter istället.

Beskriv fördelar och nackdelar med att döma brottslingar till böter i stället för fängelse!

Bedömningen utgår från följande del av kunskapskraven:

Eleven kan undersöka elevnära samhällsfrågor ur något perspektiv, och beskriver då **enkla/förhållandevis komplexa/komplexa** samband med **enkla och till viss del/utvecklade och relativt väl/välutvecklade och väl** underbyggda resonemang.

Bedömningsaspekter och progression

I vilken utsträckning eleven:

- beskriver fördelar och nackdelar med att döma brottslingar till böter istället för fängelse
- förtydligar med fakta, exempel eller konsekvensbeskrivningar
- beskriver fördelar och nackdelar för både individ och samhälle

Enkla samband med enkla och till viss del underbyggda resonemang	Förhållandevis komplexa samband med utvecklade och relativt väl underbyggda resonemang	Komplexa samband med välutvecklade och väl underbyggda resonemang
<ul style="list-style-type: none"> Svaret beskriver minst en relevant fördel och minst en relevant nackdel med att döma brottslingar till böter istället för fängelse. 	<ul style="list-style-type: none"> Svaret beskriver minst en relevant fördel och minst en relevant nackdel med att döma brottslingar till böter istället för fängelse En fördel och en nackdel förtydligas med fakta, exempel eller konsekvensbeskrivning 	<ul style="list-style-type: none"> Svaret beskriver sammanlagt minst tre relevanta fördelar och nackdelar med att döma brottslingar till böter istället för fängelse Minst en fördel och minst en nackdel förtydligas med fakta, exempel eller konsekvensbeskrivning Svaret berör både individ- och samhällsperspektiv

Exempel på relevanta fördelar och nackdelar

Fördelar med böter för individer:

- Kan vara med familjen
- Kan studera, arbeta
- Slipper sitta i fängelse med andra kriminella
- Blir inte stämplad på samma sätt
- Större frihet

Fördelar samhälle:

- Kan studera, arbeta (betalar skatt)
- Det blir en inkomstkälla för staten, billigare än fängelse
- Samlar inte kriminella på ett ställe
- Fler fängelseplatser för grövre brottslingar

Nackdelar individ:

- Kan vara negativt för ekonomin att betala böter
- Inte lika avskräckande

Nackdelar samhälle:

- Inte lika avskräckande
- Jobbigt för brottsoffer att förövaren är kvar i samhället
- Brottslingar har mer frihet i samhället, risk
- Blir inte lika besvärligt straff för de brottslingar som har gott om pengar

Vanliga orsaker till att svar inte når enkla samband med enkla och till viss del underbyggda resonemang: Eleven jämför ett av straffen med att gå ostraffad. Svaret måste ställa böter emot fängelse och tvärtom.

Enkla samband med enkla och till viss del underbyggda resonemang

- Svaret beskriver **minst en** relevant fördel och **minst en** relevant nackdel med att döma brottslingar till böter istället för fängelse

Exempel på elevsvar som visar på enkla samband med enkla och till viss del underbyggda resonemang

Nackdelen är att om man dömer brottslingar som har gjort ett grovt brott till böter kanske brottslingarna inte tycker straffet är så farlig, därför finns risken att de gör om det. Men fördelen är väl att det kostar pengar för samhället att ha folk inlåsta i fängelset. På så sätt är det ju praktiskt med böter. Trots det är det nog bra om man håller brottslingarna inlåsta, vem vet dom kan ju vara farliga.

Bedömningskommentar:

Svaret innehåller nackdelen att brottslingarna inte blir avskräckta vilket kan leda till fler brott och fördelen att böter innebär en utgift mindre för samhället. Varken fördelen eller nackdelen förtydligas.

Förhållandevis komplexa samband med utvecklade och relativt väl underbyggda resonemang

- Svaret beskriver **minst en** relevant fördel och **minst en** relevant nackdel med att döma brottslingar till böter istället för fängelse
- **En** fördel **och en** nackdel förtydligas med fakta, exempel eller konsekvensbeskrivning

Exempel på elevsvar som visar förhållandevis komplexa samband med utvecklade och relativt väl underbyggda resonemang

Böter är ju bra på ett sätt. För att om man har familj så är det ju inte jätte kul att lämna sin familj i kanske ett år. Och det är nog inte jätte kul att andra får reda på att man har suttit i fängelse. Familjen kanske skäms att han/hon har suttit inne i fängelse. Om det finns barn i familjen så kanske de inte får det så lätt i skolan de kanske blir mobbade.

Men det finns ju nackdelar som t.e.x om man åker på böter. Och inte har så jätte mycket pengar. Då kan man ju inte betala. Om man har familj så kanske man inte kan köpa mat och kläder mm. Och det är inte jätte bra att inte kunna köpa mat. Då kanske man får låna pengar och då har man kanske inte råd att betala till baka.

Bedömningskommentar:

Svaret innehåller en fördel och en nackdel. Fördelen är att brottslingen inte behöver lämna sin familj, nackdelen är att böter påverkar brottslingens ekonomi. Fördelen förtydligas med beskrivningen av hur familjen kan drabbas. Nackdelen förtydligas med exemplet att man kanske inte har råd med mat och måste ta lån.

Komplexa samband med väl utvecklade och väl underbyggda resonemang

- Svaret beskriver **sammanlagt minst tre** relevanta fördelar och nackdelar med att döma brottslingar till böter istället för fängelse
- **Minst en** fördel och **minst en** nackdel förtydligas med fakta, exempel eller konsekvensbeskrivning
- Svaret berör **både** individ- och samhällsperspektiv

Exempel på elevsvar som visar komplexa samband med välutvecklade och väl underbyggda resonemang

En nackdel är att om man ger en brottsling böter så kanske den fortsätter att göra brott. Det är dåligt för att då lär den sig inte. Vilket också leder till att man måste hålla fler rättegångar som kostar pengar. Det kanske leder till att kommunen eller staden inte kan bygga nya lägenheter, nya vägar och fler skolor för att alla pengar går till en massa rättegångar. En fördel är att fängelserna inte lika lätt blir fulla. Det är bra för att då så behöver inte de brottslingar som har gjort väldigt grova saker vänta. Det är bra därför att då så kan brottslingarna inte göra fler brott under tiden de väntar på att hamna i fängelse. En till nackdel är att om det är en fattig brottsling så kanske inte den har råd att betala allt på en gång. Under tiden staten väntar på att brottslingen ska betala så kanske boven får bo hemma hos sig själv. Det är dåligt för att då kanske brottslingen flyr till ett annat land. Då får inte staten sina pengar och flera människor har slösat sin tid på det här.

Bedömningskommentar:

Svaret innehåller två nackdelar: att brottslingen inte lär sig utan kan fortsätta göra brott och att brottslingar kan fly om de inte sätts i fängelse. Båda dessa nackdelar förtydligas. Svaret innehåller en fördel: att fängelserna inte lika lätt blir fulla, även detta svar förtydligas. Svaret berör individperspektiv: om man ger en brottsling böter så kanske den fortsätter att göra brott. Det är dåligt för att då lär den sig inte. Svaret berör även samhällsperspektiv då det beskriver ökade samhällskostnader.

Uppgift 6 Brott och straff

Formulering av uppgiften och rätta svar

a) När någon begår ett brott så kan personen dömas i domstol. Fängelse och böter är två exempel på påföljder som man kan dömas till. Skriv två andra exempel på straff eller påföljder som finns i det svenska rättssystemet!

Exempel på relevanta påföljder

Fotboja (elektronisk övervakning), villkorlig dom, skyddstillsyn, samhällstjänst

b) Para ihop beskrivningarna med rätt brott. Skriv bokstaven för brottets beskrivning framför rätt brott nedan. Det finns ett brott för mycket, så en rad blir tom.

C	Misshandel	B	Förtal
A	Snatteri	-	Diskriminering
I	Olaga hot	E	Skadegörelse
D	Mened	H	Rån
F	Häleri	G	Utpressning

Bedömningen utgår från följande del av kunskapskraven:

Eleven har **grundläggande/goda/mycket goda kunskaper** om olika samhällsstrukturer. Eleven visar det genom att undersöka hur sociala, mediala, rättsliga, ekonomiska och politiska strukturer i samhället är uppbyggda och fungerar och beskriver då **enkla/förhållandevis komplexa/komplexa** samband inom olika samhällsstrukturer. I beskrivningarna kan eleven använda begrepp på ett **i huvudsak/relativt väl/väl** fungerande sätt.

Progression i uppgiften

Uppgiften prövar hur komplexa samband eleven kan beskriva. Ju fler korrekta svar desto större bredd har eleven visat om den rättsliga strukturen i Sverige, vilket här innebär att sambanden blir mer komplexa. Antalet korrekta svar visar också på en mer fungerande begreppsanvändning.

Antal rätt	Visar på
7-8	Enkla samband och i huvudsak fungerande begreppsanvändning
9-10	Förhållandevis komplexa samband och relativt väl fungerande begreppsanvändning
11	Komplexa samband och väl fungerande begreppsanvändning

Uppgift 7 Ett rättssäkert samhälle

Formulering av uppgiften

Ett demokratiskt samhälle strävar efter att följa de mänskliga rättigheterna. En viktig del av de mänskliga rättigheterna är rättssäkerhet. Här ser du några kännetecken på vad som är viktigt i ett rättssäkert samhälle.

Välj tre av dem och förklara kortfattat på vilka sätt de är viktiga för att alla ska behandlas rättvist om de anklagas för ett brott. Det kan hjälpa om du försöker tänka dig ett rättssystem utan dessa kännetecken.

2. det är staten (polis, domstol) som straffar brottslingar, inte medborgarna själva.
3. alla har rätt till att få sitt åtal prövat i en opartisk domstol innan man fängslas.
4. man kan överklaga sin dom.
5. man kan få ersättning om man blir felaktigt dömd.
6. alla som anklagas för ett brott har rätt att ta hjälp av en advokat.

Bedömningen utgår från följande del av kunskapskraven:

Eleven har **grundläggande/goda/mycket goda kunskaper** om olika samhällsstrukturer. Eleven visar det genom att undersöka hur sociala, mediala, rättsliga, ekonomiska och politiska strukturer i samhället är uppbyggda och fungerar och beskriver då **enkla/förhållandevis komplexa/komplexa** samband inom olika samhällsstrukturer. I beskrivningarna kan eleven använda begrepp på ett **i huvudsak/relativt väl/väl** fungerande sätt.

Bedömningsaspekter och progression

I vilken utsträckning eleven:

- ger relevanta förklaringar till varför principerna är viktiga i ett rättssäkert samhälle
- förtydligar förklaringarna med fakta, exempel eller konsekvensbeskrivningar

Enkla samband	Förhållandevis komplexa samband	Komplexa samband
<ul style="list-style-type: none">• Eleven ger en relevant förklaring till varför någon av principerna är viktig. Förklaringen förtydligas med fakta, exempel eller konsekvensbeskrivning	<ul style="list-style-type: none">• Eleven ger två relevanta förklaringar till varför två av principerna är viktiga. Förklaringarna förtydligas med fakta, exempel eller konsekvensbeskrivningar	<ul style="list-style-type: none">• Eleven ger tre relevanta förklaringar till varför tre av principerna är viktiga. Förklaringarna förtydligas med fakta, exempel eller konsekvensbeskrivningar
<p>Vanliga orsaker till att svar inte når enkla samband Svaret måste tillföra något nytt, det räcker inte med att repetera det som står i rutan. Det räcker inte heller med att lägga till att "det är rättvist".</p>		

Exempel på elevsvar som förtydligas för varje princip

2. Det är staten (polis, domstol) som straffar brottslingar, inte medborgarna själva.

Exempel på elevsvar

Det är viktigt för att det är inte bra om vem som helst dömer t ex grannarna för att de kanske inte tycker om dig och de ger dig fängelse för något litet man gjort.

Exempel på elevsvar

Det är viktigt att personer som är utbildade till t ex domare ska vara de som straffar brottslingarna, för att dom vet hur dom ska göra. Om medborgarna hade kunnat straffa någon så hade vem som helst kunnat straffa någon som inte gjort något, kanske vill personen hämnas eller sätta dit någon.

3. Alla har rätt till att få sitt åtal prövat i en opartisk domstol innan de fängslas.

Exempel på elevsvar

Jag tycker att alla har rätt att bli prövad i en domstol efter ett brott så att rätt person blir dömd

Exempel på elevsvar

För att förr eller i andra länder om någon gjorde ett brott så har dom inte alltid rätt i det landet att få en domstol som "högre klasser" får. Skrev "högre klasser" för att förklara.

4. Man kan överklaga sin dom.

Exempel på elevsvar

För att om man tycker att straffet är för hårt så är det bra att man ska kunna ta om rättegången så man tycker att man får ett bättre straff.

Exempel på elevsvar

Jag tycker att man borde få det för att domstolen kanske görs ett fel beslut och att man får en ny chans

5. Man kan få ersättning om man blir felaktigt dömd.

Exempel på elevsvar

Om man skulle få ett straff som är felaktigt och att domstolen märker att det är felaktigt är det viktigt att få ersättning. För då kanske man har suttit i fängelse eller något annat när man hade kunnat vara fri och träffa familj och vänner t.ex. men istället har man fått ett brott.

Exempel på elevsvar

Om man inte begått ett brott men blivit dömd är det viktigt att man får ersättning som en form av ursäkt.

6. Alla som anklagas för ett brott har rätt att ta hjälp av en advokat.

Exempel på elevsvar

Ingen vill igenkligen hamna i fängelse och kanske till och med dömmas till livstid fängelse och då när de kommer till domstolen kommer dem behöva någon som försvarar brottslingen.

Exempel på elevsvar

Om man skulle anklagas för ett brott. Men ingen tror på det man har gjort. Ingen står på ens sida men om du har en advokat står den på din sida och hjälper dig.

3. Hur kan resultatet tolkas och återkopplas till eleverna?

Elevens resultat kan med fördel sammanställas i det medföljande formuläret för sammanställning av elevresultat. När detta är gjort kan man som lärare se mönster i elevens svar i förhållande till olika delar av kunskapskraven och olika innehåll.

Följande frågor kan användas för att tolka resultaten både på elev- och gruppnivå:

- Är det någon del av kunskapskraven där resultatet utmärker sig åt något håll?
- Hur väl stämmer resultaten på uppgifterna i bedömningsstödet överens med elevernas övriga prestationer?
- Vilka mönster kan ses i elevernas svar och prestationer på uppgifterna, t.ex. i relation till uppgifternas innehåll, format eller koppling till kunskapskraven?

Bedömningsstödet Lag och rätt prövar de markerade delarna av kunskapskraven

Förmåga	Uppgifter	Kunskapskrav
Analysera samhällsstrukturer med hjälp av samhällsvetenskapliga begrepp och modeller.	1, 2, 6, 7	Eleven har grundläggande/goda/mycket goda kunskaper om olika samhällsstrukturer. Eleven visar det genom att undersöka hur sociala, mediala, rättsliga, ekonomiska och politiska strukturer i samhället är uppbyggda och fungerar och beskriver då enkla/förhållandevis komplexa/komplexa samband inom olika samhällsstrukturer. I beskrivningarna kan eleven använda begrepp på ett i huvudsak/relativt väl /väl fungerande sätt.
Reflektera över hur individer och samhällen formas, förändras och samverkar		Eleven kan utifrån något givet exempel föra enkla/utvecklade/välutvecklade och nyanserade resonemang dels om hur individer och grupper kan påverka beslut på olika nivåer, dels om förhållanden som begränsar människors möjligheter att påverka.
Analysera och kritiskt granska lokala, nationella och globala samhällsfrågor ur olika perspektiv	3, 4, 5	Eleven kan undersöka elevnära samhällsfrågor ur något perspektiv, och beskriver då enkla/förhållandevis komplexa/komplexa samband med enkla och till viss del/utvecklade och relativt väl/välutvecklade och väl underbyggda resonemang. Eleven värderar och uttrycker olika ståndpunkter i elevnära samhällsfrågor med enkla/utvecklade/välutvecklade resonemang och till viss del/relativt väl/väl underbyggda argument.
Reflektera över mänskliga rättigheter samt demokratiska värden, principer, arbetssätt och beslutsprocesser.		Eleven redogör för innebörden av de mänskliga rättigheterna och barnets rättigheter och ger exempel på vad rättigheterna kan betyda för barn i olika delar av världen.
Reflektera över mänskliga rättigheter samt demokratiska värden, principer, arbetssätt och beslutsprocesser.		Eleven har grundläggande/goda/mycket goda kunskaper om vad demokrati är och hur demokratiska beslutsprocesser fungerar och visar det genom att föra enkla/utvecklade/välutvecklade och nyanserade resonemang om hur demokratiska värden och principer kan kopplas till hur beslut tas i elevnära sammanhang.
söka information om samhället från medier, internet och andra källor och värdera deras relevans och trovärdighet		Eleven kan söka information om samhället och använder då olika källor på ett i huvudsak/relativt väl/väl fungerande sätt och för enkla/utvecklade/välutvecklade resonemang om informationens och källornas användbarhet.

Formulär för sammanställning av elevresultat

Elevens namn: _____ Datum: _____ Årskurs: _____

Förmåga	Uppgifter	Del av kunskapskrav
Analysera samhällsstrukturer med hjälp av samhällsvetenskapliga begrepp och modeller.	1, 2, 6, 7	Eleven har grundläggande/goda/mycket goda kunskaper om olika samhällsstrukturer. Eleven visar det genom att undersöka hur sociala, mediala, rättsliga, ekonomiska och politiska strukturer i samhället är uppbyggda och fungerar och beskriver då enkla/förhållandevis komplexa/komplexa samband inom olika samhällsstrukturer. I beskrivningarna kan eleven använda begrepp på ett i huvudsak/relativt väl /väl fungerande sätt.
Analysera och kritiskt granska lokala, nationella och globala samhällsfrågor ur olika perspektiv	3, 4, 5	Eleven kan undersöka elevnära samhällsfrågor ur något perspektiv, och beskriver då enkla/förhållandevis komplexa/komplexa samband med enkla och till viss del/utvecklade och relativt väl/välutvecklade och väl underbyggda resonemang. Eleven värderar och uttrycker olika ståndpunkter i elevnära samhällsfrågor med enkla/utvecklade/välutvecklade resonemang och till viss del/relativt väl/väl underbyggda argument.

Uppgift	Enkla samband	Förhållandevis komplexa samband	Komplexa samband
1. Lagar och regler	☐	☐	☐
2. Från brott till straff	☐	☐	☐
6. Brotts och straff	☐	☐	☐
7. Ett rättssäkert samhälle	☐	☐	☐

Uppgift	Enkla samband med till viss del underbyggda resonemang	Förhållandevis komplexa samband med relativt väl underbyggda resonemang	Komplexa samband med väl underbyggda resonemang
3. Konsekvenser av fängelsestraff	☐	☐	☐
4. Människor som begår brott	☐	☐	☐
5. Fängelse eller böter	☐	☐	☐

Formulär för sammanställning på gruppnivå

Grupp/klass: _____ Datum: _____ Årskurs: _____

Markera antal elever som uppnått de olika nivåerna.

Uppgift	Visar ej enkla samband	Enkla samband	Förhållandevis komplexa samband	Komplexa samband
1. Lagar och regler				
2. Från brott till straff				
6. Brott och straff				
7. Ett rättssäkert samhälle				

Uppgift	Visar ej enkla samband med till viss del underbyggda resonemang	Enkla samband med till viss del underbyggda resonemang	Förhållandevis komplexa samband med relativt väl underbyggda resonemang	Komplexa samband med väl underbyggda resonemang
3. Konsekvenser av fängelsestraff				
4. Människor som begår brott				
5. Fängelse eller böter				